

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana

ABRIL.—1917

SOCIETAT ARQUEOLÒGICA LULIANA

JUNTA GENERAL

Sessió del dia 28 de Janer de 1917

AMB la solemnitat acostumada i amb nombrosa concurrència tengueren lloc en el dia dessús referit els cultes que anualment fa celebrar la nostra Societat Arqueològica a honra del seu Patró el Màrtir Ramon Lull. Després de la missa que amb acompanyament d'orga se digué a la capella de l'esglesia de Sant Francesc a on en sumptuos sepulcre se guarden les despulles del Doctor Il·luminat, cantaren un Te-Deum en acció de gracies pels beneficis rebuts i de humil insistència per los que s'esperen, i un responso en sufragi dels companys que nos han precedits en el trànsit d'aquest a l'altre món.

La Junta de Govern de l'Associació, comptant amb l'anuencia de la de Patronat del Museu Diocesà, atinent que an ell se custodià ja tot el cabal de la Societat, resolgué en 30 de Març darrer que s'reunesquen en lo sucessiu les Juntes Generals de l'Arqueològica a la Sala major d'aquell Museu, que també està destinada a conferencies i altres actes literaris, sens deixar d'agrair per un instant an els Srs. Col·legials de La Sapiencia la

cura i esment amb que han guardats a llur Casa per molts d'anys els nostres objectes. Per això se celebrà la Junta General reglamentaria d'enguany a l'esmentada Sala, ocupant la Presidencia, per un motiu ben trist com és l'òbit de l'inolvidable i mai bastant estimat amic D. Estanislau de K. Aguiló i Aguiló (a. c. s.), el Vice-President Molt Il·lustre Sr. D. Antoni M.ª Alcover, Magistral, asseguent-se a quiscún dels seus costats el lloretjat poeta i Mestre en Gai Saber Mn. Miquel Costa i Llobera i l'intel·ligent Catedràtic D. Gabriel Llabrés i Quintana, els dos digníssims membres de la Directiva de l'Arqueològica.

Segons costum, una volta aprovada l'acta de la sessió anterior, el Tresorer D. Josep Planes exposà el moviment de caudals, el resum del qual és el següent:

	Ptes.	Cts.
Existència en 1. ^{er} de Janer de 1916.	1073	91
Sumen les quantitats cobrades aquest any . . .	1205	50
Puja tot.	2279	41
Eixides	1646	10
Queden	633	31
Per cobrar de quotes vençudes de subscripcions del BOLLETÍ	210	00

Enseguida foren designats, pel vot unànim dels concurrents, — per omplir les vacants que existien a la Junta de Govern motivades per les morts dels entranyables amics el Molt Il·lustre Sr. D. Mateu Rotger i Capllonch, Canonge, i D. Estanislau de K. Aguiló, — l'Advocat i Oficial del Arxiu de Protocols Notarials D. Agustí Buades i Rousset i D. Alfons Aguiló, substituïnt aquest son germà D. Estanislau i el Sr. Buades D. Mateu Rotger.

El referit Sr. Buades regradia immediatament, en nom de D. Alfons Aguiló i en el propi, l'elecció que a favor d'ells havien feta.

D. Antoni M.ª Alcover començà son discurs llamentant-se de que per causes ben afflictives hagués d'estar llavors al davant de l'Associació. Manifestà tot seguit que 'l vespre anterior la Directiva, tenint en compte els grans i indiscutibles mèrits d'un dels seus vocals, avui Catedràtic de l'Institut General i Tècnic de Balears, l'havia proposat an el Sr. Bisbe per la Presidència de l'Arqueològica, esperant amb fiança que a tal designació Sa S.^{ria} Il·lust.^{ssima} otorgarà son superior beneplàcit.

Passà després a parlar de D. Mateu Rotger i de D. Estanislau de K. Aguiló, les dues perdues irreparables que recentment hem sofertes, rendint-los un sentit homenatge de consideració i simpatia.

Del primer digué que s'aficionà de molt jove a la llengua llatina, manejant-la magistralment, de lo que és mostra el volum de poesies an aquest idioma que publicà en 1905 amb el títol de *Carmina*, acompanyades de traducció en vers a la nostra parla pel llavors seminarista i ja notable poeta D. Llorenç Riber i Campins. Ordenat de prevere en 1884 D. Mateu Rotger, residí a Pollensa, de on era natural, i com home de

grans iniciatives promogué allà la fundació d'una Biblioteca Parroquial, que prou bons serveis ha prestats a l'il·lustració del clero i del poble. En 1890 empenqué junt amb Mn. Miquel Costa aquí present, la restauració de l'església de Monti-Siòn de l'expressada vila, hermóstemple barroc construït a la XVIII.^a centuria pels PP. Jesuïtes i després de sa expulsió profanat bàrbarament i destinat a usos no gaire nobles. Havent apresat pels mateixos anys el Sr. Rotger la Paleografia, començà a ordenar i estudiar els manuscrits dels sigles XIII, XIV i XV que 's guarden a l'Arxiu del Municipi del seu poble natal, i va concebre la capdal de ses obres, que és l'*Historia de Pollensa*, escrita segons els sistemes moderns i fonamentada en lo que se desprèn dels documents. A sa publicació precediren i seguiren diversos opuscles, tots ells de grossa utilitat i ben apreciàbles. Coneixedor el Bisbe Campins de les indiscutibles aptituds del virtuós sacerdot, el designà per Catedràtic d'Historia de Mallorca i de Paleografia del Seminari Conciliar de Sant Pere, nomenant-lo també Arxiver Diocesà i duguent-lo-se amb ell a Roma a ses visites *ad limina*. Obtenguda en 1901 per D. Mateu Rotger una Canongia de la nostra Seu, mitjansant brillants exercicis d'oposició, donà, si és possible, major mostra d'activitat, i augmentaren les comissions i encàrrecs que li conferien. En mig de tants de treballs mai suspengué els estudis històrics, i de després del dit any 1901 són, entre altres, les monografies *Historia del Santuario y Colegio de Nuestra Señora de Lluch* i *Historia del Santuario y Colegio de N.ra. Sra. de Cura*, aquesta composta durant la llarga i derrera malaltia de l'autor, qui, alguns dies abans d'entregar l'ànima a Deu, en pogué veure un exemplar completament llest d'estampació. No

hi ha dupte, assegurarà el Sr. Alcover, que ningú ha existit fins ara que reunís millors condicions i més aptituds que D. Mateu Rotger per redactar l'Historia de l'Església de Mallorca; però li faltava constància i s'investida prompte, per desgràcia, s'aturava, ja per les diverses i múltiples ocupacions que'l benivolgut amic tenia, ja perquè en sos últims anys li era entrada un poc la peresa. No obstant això, bona i sòlida és la producció històrica i literària del Sr. Rotger, i ses nombroses i prou profitoses obres són de les que queden i deixen nom.

Una altra perdua ben grossa, digué l'orador, lamenta avui l'Arqueològica, amb la del darrer President Don Estanislau de K. Aguiló i Aguiló, qui morí la dematinada del dia 9 d'aquest mes. D'una família de conradors de les lletres, puis son avi era literat fi i el seu pare, D. Tomàs, el consideraven come gran escriptor en prosa i en vers i un dels hòmens benemèrits de Mallorca, si bé, en realitat, no tant conegut com se mereixia, D. Estanislau va heretar de sos antepassats el bon gust artístic que an ell resultà encara més refinat i exquisit. Fort era el seu amor a la nostra terra, a la que consagrà tots sos afanys, i no menys gran son entusiasme per la tradició mallorquina íntegra, no fragmentària. Desde ben jove se llicencià en Lleis, i no gaire temps després, difunt ja el seu pare, prengué a l'actualment disolta Escola Superior de Diplomàtica de Madrid el títol d'Arxiver-Bibliotecari. Ingressat en 1.er de Març de 1886, previes lluides oposicions, a la carrera d'Arxius, fonc destinat tot d'una an el General Històric de Mallorca, del que llavors era cap l'eminent D. Josep M.ª Quadrado. Quant manco s'hoporia pensar el transladaren, per orde de 14 de Març de 1893, a l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda de Balears,

a on classificà i estudià els nombrosos documents antics que allà existeixen, tornant altra volta, dos anys après, per disposició de 22 de Març de 1895, amb motiu de l'inoportuna jubilació del Sr. Quadrado, a l'Històric, i allà seguí fins que, mitjansant orde de 15 de Febrer de 1902, passà a regentar la Biblioteca Provincial, amb la direcció de la qual el sorprenqué la mort.

D Estanislau pertenesqué a la nostra entitat casi desde'ls seus principis, i ja escrigué articles i treballs d'investigació an el primer tom del Bolletí de l'Arqueològica, revista que començà a sortir an el mes de Janer de 1885, quatre anys després de fundada l'Associació. La Junta de Govern d'ella conegué ben aviat els singulars mèrits del Sr. Aguiló, per lo que res té d'estrany que en 5 de Febrer de 1886 el nomenassen Secretari, càrrec que dugué amb tant de zel que va merèixer ésser designat per Vice-President en 5 de Setembre de 1896, passant an els pocs anys, en 8 de Setembre de 1899, per expressa i unànim voluntat dels Socis, a ocupar la Presidencia de l'Arqueològica, llavors vacant per òbit de l'Honorable Senyor D. Francesc Salvà i Salvà de la Llapassa. Feu D. Estanislau un escorcoll constant i obstinat dins los Arxius, no sols a los d'aquesta terra sino a los de fora d'ella, com an el de la Corona d'Aragó i an el Nacional de París, a on copià una serie de documents de primera força per l'història dels reis privatius de Mallorca. El Sr. Aguiló fonc una font vivíssima de coneixements fondíssims, i sempre responia atinadament a qualsevol consulta li fessin. La seua erudició històrica era molt grossa, lo que suposava una ben equilibrada intel·ligència i una investigació contínua i seriosa. Patia d'excèssiva modestia; ell mateix no creia sebre el deume de

lo que sabia; per això no escrigué cap obra de conjunt sino estudis fragmentaris, publicant aplecs de documents sobre diversos fets isolats. També devem afirmar que no exteriorisà tots els seus coneixements; moltes coses no les arribà a posar dalt el paper, les se'n ha dutes a l'altre món, per lo qual, desgraciadament, no les hem pogudes aprofitar. Per son elevat criteri era una garantia per l'Arqueològica i pel BOLLETÍ; amb ell anàvem segurs. Ordinàriament feia poca via, però no hagué de tornar enrera mai; posava els peus plans. Sots la seua entesa direcció la Societat ha caminat envant i cap amunt; lo mateix s'ha de dir de la nostra Revista. Quant un benivolgut consoci i amic, D. Jaume Ll. Garau, va promoure de continuar la publicació de les Obres de Ramón Lull que l'Excel·lentíssim Sr. D. Jeroni Rosselló hagué d'abandonar, ferit mortalment per greu malaltia, cercà el Sr. Aguiló i el qui usa de la paraula. Trobarem llavors D. Mateu Obrador, i tots plegats, afegint-hi també Mossén Costa, tiràrem endavant. D. Estanislau, fora N' Obrador, és el qui ens ha fet més costat en tal empresa, per sa vasta erudició sobre 'ls manuscrits lulians i per l'interés que hi prengué. L'Arqueològica li queda a deure molt, per lo qual, interpretant el Sr. Alcover l'unànim opinió dels companys, manifestà que pensava proposar a la Junta de Govern que 's dediqui un número del BOLLETÍ a la memoria del plorat President, havent ofert ja Mn. Costa d'escriure sa necrologia, i el notable pintor D. Faust Morell i Bellet vol fer un dibuix del seu retrat, a fi de porer-ne repartir una làmina dins el referit fascicle de la nostra publicació. El disertant ponderà finalment, com se mereixen, la fermesa dels sentiments religiosos, l'inagotable caritat i la rectitut de consciencia

del Sr. Aguiló, i, ateses tan excel·lents qualitats, afirmà, a ningú ha de sorprendre que, no obstant esser-se sacrificat sempre el difunt President per ésser útil a Mallorca, mai en tregué, ni en volgué treure, el més ínfim profit personal.

Rendit aquest homenatge an els dos estimats companys morts recentment, Srs. Rotger i Aguiló, havem de dir, exposà l'orador, alguna cosa de lo realisat durant l'últim any 1916 per l'Arqueològica, la vida de la qual se concreta casi exclusivament an el Museu i an el BOLLETÍ.

L'Associació nasqué per replegar els objectes de l'antiguetat, religiosos i profans, que llavors se trobaven espargits per molts de llocs, i tals lloables propòsits dels fundadors, D. Bartomeu Ferrà, Mn. Juan Lladó i Don Antoni Jaume, varen ésser aprovats i enaltits pel qui a les hores governava la Seu mallorquina, l'Exc.^m i Il·lust.^{ssim} Sr. D. Mateu Jaume i Garau, d'inolvidable memoria. Però prompte se tengué el convenciment de que no eren complets els fins de la Societat, i d'aquí vengué l'idea, en 1885, de la publicació del BOLLETÍ, que és anat sortint desde llavors sense interrupció i compta, per lo tant, 32 anys d'existencia.

Més, ni a l'edició de les Obres de Ramón Lull, ni an el Museu de l'Arqueològica, ni a la Revista d'ella, que són mostres importants de cultura, han aidat gaire el pais ni les Autoritats i Corporacions locals. Dues excepcions, digué, hem de senyalar aquí: l'Exc.^m Sr. D. Antoni Maura i Montaner i los Il·lust.^{ssims} i Rev.^{ssims} Srs. Bisbes d'aquesta Diócesis. El primer ha favorescuda sempre l'estampació dels llibres lulians, puis no sols ha conseguida la subscripció de l'Estat, sino que constantment ha influït perque 'l Govern nos remetés els diners. La superior autoritat esglesi-

siàstica ha otorgada sa protecció, en totes ocasions, an el Museu de l' Arqueològica, acullint lo an el Col·legi de La Sapiencia, a on lo mantengué fins que construí i enllestí aquest edifici an el que actualment es troba instalat; havent també satisfetes la mateixa les despeses de la translació, que puguen més de mil pessetes. El nou Prelat, Il·lust.^{ssim} i Rev.^{ssim} Senyor Dr. D. Rigobert Domenech i Valls, està igualment en bones disposicions; ha arreglada la Sala a on ara nos trobam reunits i hi ha posada la llum elèctrica. Devem, doncs, agraïment an els Srs. Bisbes de Mallorca, i a llur benevolencia hem de correspondre procurant favorir aquest Museu, duguent-hi cada qual els objectes que posseesca i convidant molta de gent a visitar-lo, a fi de que tot hom es faci càrrec de lo que conté i de l'importancia de tal aplec.

Assegurà que 'l BOLLLETÍ és una de les publicacions històriques que surten més antigues d'Espanya i una verdadera font a on hauràn de beure tots quants desitgin escriure sobre 'ls nostres fets i institucions. Es cert que algunes vegades és anat endarrerit; però sempre és arribat a posar-se al corrent. Dels números de 1914 que nos resten pèr imprimir, que són sis, se'n cuida el benivolgut company D. Josep Ramis d' Ayreflor i Sureda, insèrtant-hi el Cadastre de la ciutat de Mallorca de 1576. Els tres de 1915 que falta publicar, estaràn dedicats an el B. Ramón Lull, ja que no fou possible dir res del nostre Patró quant feren les festes del VI.^è Centenari de son martiri, celebrades fa uns devuit mesos. L' any 1916 el tenim casi complet; sols hi manca el número de Desembre, que compendrà 48 planes de treballs referents an el Prevere i Doctor en Medicina En Juan Binimelis, primer historiador de la nostra terra, qui morí en el Janer de 1616.

De la seua principal obra o sia l'*Historia de Mallorca*, s' insertarà an el BOLLLETÍ lo que queda de la redacció catalana segons el codi de D. Pere J. Serra i Cortada, Escrivà d' Inca, puis el text castellà no té tant d' interès.

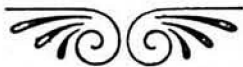
Hem conseguida, i l' agraïm ferm, la col·laboració de l' eminent escriptor D. Juan Alcover; la dels coneguts crítics de música antiga el Molt Il·lustre Sr. D. Antoni Sanxo, Canonge, i Mn. Bartomeu Nigorra; i la de dos jovenets ben entesos ja en Paleografia, En Francesc Frontera, encara seminarista, i Mn. Llorenç Lliteres; havent-nos també oferts treballs Mossén Francesc Torrens, de Petra, i el Doctor Camps i Mercadal, de Mitjorn-Gran (Menorca). El BOLLLETÍ no ha de donar a conèixer tant sols documents aïllats, sino series sobre un mateix sucès i estudis i monografies referents a determinats fets. A tots ens pertoca desteixinar-nos pel creixement de l' Arqueològica, procurant, en lo que poguem, augmentar el número de Socis i de subscriptors del BOLLLETÍ.

Després manifestà el Sr. Alcover que, éssent ja tard, parlaria enguany poc de l'Obra del Diccionari de la Llengua Catalana; que va endevant, treballant-hi, además de los Srs. Fabra, Griera, Barnils i Montoliu, altres persones, a despeses de l' Institut d'Estudis Catalans. Tractà també del gabinet de fonètica establert i sostengut per aquesta entitat, l' únic d' Espanya i més notable que 'ls que hi ha a França, venint savis extrangers a Barcelona per fer-hi les experiencies que per falta d'elements nò poren realisar a llurs nacions La mateixa benemèrita Corporació ha publicat el Vocabulari Català-Alemaný del Mestre Rosembach, estampat a Perpinyà l' any 1504, l' intent lexicogràfic més antic de que 's té noticia, de les llengües romàniques, servint-se del sol

exemplar que se concix, que és el que aglapí, ja hi ha bastants d'anys, el pare del nostre reneixament En Marián Aguiló. Digué ademés, que D. Pompeu Fabra està redactant un Vocabulari Ortogràfic Català, per resoldre d'una vegada molts de duptes que 's presenten sovint en la forma d'escriure els mots del nostre idioma. Per elements de l'Institut se fa l'Atlas Llingüístic de tots els endrets de la parla catalana, amb lo qual donarem una grossa passa a l'avenç filològic, puis sols França se pot gloriar de tenir llest el seu Atlas Llingüístic. La repetida Corporació posseeix la millor Biblioteca Cervantina del món: és la que va formar amb grans afanys i a força de dispendis D. Isidor Bonsoms i Sicart, persona que estima ben molt Mallorca, residint llargues temporades a Valldemossa; de modo que la més completa col·lecció d'edicions d'obres d'En Cervantes o que 's referesquen a ell no 's troba an el territori de la llengua castellana, com semblaria lògic, sino an una comarca a on tal idioma se parla come manllevat. D'aquesta Biblioteca l'Institut publica, en català, un extens catàleg que contendrà dos toms, essentne sortit ja el primer. Per últim, Mossén Alcover ens va fer a sebre que durant la futura primavera refermarà, en companyia de Mn. Griera, les eixides filològiques per les regions de la nostra llengua, a fi de procurar-se nous elements per l'Obra del Diccionari.

No havent volgut cap altre senyor dels ajuntats usar de la paraula, éssent ja prop de les dues del capvespre, s'aixecà la sessió.

P. A. SANXO.

Templo parroquial de Petra

II

Después de las mencionadas determinaciones que nos indican el curso de las obras de nuestro templo parroquial, el Jurado, en vista de que éstas estaban paralizadas, en 20 de Agosto del mismo año 1588, resuelve contratar con el maestro Antonio Genovard las obras de conclusión del ábside y dos capillas laterales, bajo las siguientes condiciones:

«Die XX mensis Augusti anno MDL »XXXVIII. Dit die y any fonch proposat »per lo Jurat que se don una scarada a »mtre. Antoni Genovard picapedrer a ac- »bar en la esglesia el cap y clau que avuy »se fa, ço es lo que se ha de acabar en to- »tes les despeses axi de pedra com de mans »y manobres y fer les bastiments, es em- »pero pacta que los jurats li han de donar »cals, guix, rebla, grave, trespol, almanga- »sa y aigua a peu de obra y lleñams per »fer dites bastimentas y axo per preu de »mil lliures las quals li pensarem pagar, ço »es sisentes lliures fins a la festa prop vi- »nent de Cincogeme y lo restant al estiu »prop venidor y a dexar la torre igual de »les obres mortes y dit mtre. Antoni Geno- »vard asi present accepta dits pactes y per »mes acabar dita obra de la esglesia axi »com demunt está dit per dita festa de Cin- »cogeme primer vinent fa obligatió de tots »los bens presents y venidors y per major »corroboratió del pnt. acta y concordia, dits »honors jurats y dit mtre. Antoni Geno- »vard firman debaixo del pnt. acta.—Per lo »honor Tomás Riutort, Jaume Selleres, not. »=Gabriel Pou, Joanot Genovard.—Ant. »Genovard loa lo de susdit.—

En un libro que obra en el archivo parroquial titulado, «Libre del gasto de la obra de la Iglesia de Petra desde lo any 1586», hay varias relaciones de materiales y transportes correspondientes al año 1588, que no ofrecen interés alguno para el fin que nos proponemos en estos Apuntes. Dicho libro, ininteligible en la mayor parte de sus páginas, lo está tanto por el mal carácter de su letra, como también por venir en él consignadas las partidas en rayas en vez de números; además, la polilla desconcierta la pauta de semejantes datos. No obstante, transcribimos algunas partidas que hemos podido descifrar, revestidos de la paciencia requerida en semejante estudio, por considerarlo más que suficiente para el objeto que nos proponemos.

«A Joan Tit y Miquel Abram sis lliures part de setze lliures que los dona per les dues claus de la asglesia y de dos portals de la sacraſtia y dues picas per rentar les mans en la sacraſtia. VII gosto MDLXXXVIII . . . . . VI 16.

—«A mestre. Antoni Genovard sis lliures per picar les claus de la Asglesia a les padres de Porto Colom XXV agost VI 16.

—«A Vicens Rubi botiguer deu lliures dos sous que va dexá a los Jurats par aportar les pedras de Lluçmájó XXX agost X 16 11 1/2

—«A Bartomeu Mesquida una cortera de ordi que los Jurats prengueren per los carros que aportaren les pedras de Lluçmájó XV Sep.

—«A Francesch Genovard, per sis polls ca comprats per la obra de la Asglesia.»

Desde el año 1588 que venimos citando, hasta 1597, nada aparece respecto a dichas obras en ninguno de nuestros archivos, lo cual demuestra claramente que éstas estuvieron paralizadas durante dicho tiempo. Viene a confirmar nuestro aserto una determinación del Jurado de 20 de Agosto de 1597, la que trata de empezar otra vez las obras por cuanto están en peligro, resolviendo que, para su continuación, apliquen a ellas todas las tallas y *rosechs* que se adeudan a la villa. Héla a continuación: «=Die XX mensis MDLXXXVII. Dit die »y any convocats y ajuntats en la Sala de »la nostra vniversit. de la vila de Petra los »honors Joan Santandreu, Pere Torrens, »&, &, fonc proposat per un dels jurats »dient: Honors Señors y savi concell: así vos havem fet ajuntar per dirvos com está »determinat de comensar la obra de la Asglesia porque está ab molt de perill y les »caritats casi estan acabades ab lo conte »de la pedra que hem fet aportar, per aso »vos demanam si serán servits girá a la »obra tots los talls, o més ben dit los »rosechs que deuen a la vila porque ab major animo se comens la obra y la major »part del Consell determina que tots los »rosechs sian girats a la obra, de la asglesia.—Testes Joan Catalá y Joan Sastre »tots de Petra.»

Todas las obras que hasta la última fecha citada hemos venido describiendo, tuvieron lugar durante el gobierno del Rector de esta parroquia Dr. Miquel Oliver, a cuya iniciativa se debe el templo que poseemos. Más este benemérito Párroco pagó, como todo nacido, el tributo a la muerte en 27 de Mayo de 1597, sustituyéndole en el cargo el no menos memorable Dr. D. Miguel Vicens, quién tomó posesión de la

parroquia el 29 de Junio de 1597. De carácter emprendedor y celoso de la gloria de Dios y del pueblo que le vió nacer, apenas estuvo al frente de sus feligreses, cuando fijó su atención sobre las obras del nuevo templo y en que éstas siguiesen su curso sin interrupción alguna. Así es que en 16 Enero de 1600, ante el ofrecimiento hecho por dicho Rector de todo el diezmo para las obras de la iglesia, siempre que el Jurado haga de su parte lo que debe, determina éste hacer talla de cincuenta libras, a fin de que las obras continuen aunque lentamente.==«Die XVI de Janner MDC. »Convocats &, fonch proposat per lo Jurat, que el Señor Rector nos fa charitat »per ajudar a la obra de la asglesia; nos dona lo delme sempre que fassem de nos »tra part lo ques deu porque la hobre vaje »avant, y fonch determinat ques fase un »tall de cinquanta lliures a la obra de la »asglesia y que la obra comens y poch a »poch pas avant.»==

En 3 de septiembre de este mismo año, resuelve el Jurado hacer talla de cien libras para pagar a los hombres que se habían enviado a extraer sillares de las canteras de Santanyí:==«Dimars III Septembre . . . . »fonch proposat per dits Jurats com la »obra de la Asglesia te necesitat de pasar »avant puis havem admesos homs a treure »re pedra a la vila de Santanyi per axo que »los donen lloch que se fasa un tall de una »tersa qui será cosa de cent ascuts o cent »lliures y servirá per dita obre.»==

En 25 Marzo de 1604, aparece otra determinación del Jurado en igual concepto y sentido que la anterior. Mas en 10 Octubre del mismo año, el mentado Rector Dr. Miguel Vicens, con el celo e interés que le animaban para la continuación y avance de las obras del nuevo templo, absuelve a los Jurados de la cantidad de cien escudos que éstos le habían prestado, con tal que pongan en ejecución la fábrica de cuatro capillas en la nueva iglesia. El Jurado accediendo unánime a la mentada proposición del Dr. Vicens, resuelve efectuar dichas obras tan pronto como sea posible.

«=Die X 8bre. anno MDCIII.... Dit die »fonch proposat per lo jurat Ant.º Canaves que el Senyor Rector se es offert per »mes que ell es content de absoldre y alliberá la pnt. vniversitat de cent ascuts ca »prestats dit Senyor Rector a la dita nostra vniversitat ab tal que posem en execució la hobre de quatre capelles, ço es »duas a quisquna part; per tant demana y »proposa a V. M. se servesquen determi-

nar de fer dita hobra lo pronta ques puga »y per lo de susdit concell nemine discrepante es estat determinat y conclus que »dits Jurats posen ma afactuar dita hobre »tan pronta com se puga fer»=:

No estará fuera de lugar consignar, a modo de paréntesis, que en este mismo año, 1604, emprendió el benemérito Rector Vicens las obras de edificación del Oratorio de Nuestra Señora de Bonany, enclavado en nuestra demarcación (Véanse nuestros «Apuntes históricos» sobre dicho Santuario, publicados en 1904 en Barcelona, imprenta de Vilá y C.^{ta}). Cuando le vemos costear de su peculio dicho Oratorio, hacer desembolsos y absolver de préstamos a la universidad, con tal que dichas obras sigan su curso ascendente y vaya en anmento la gloria del Señor y de su Madre Santísima, no podemos menos de consignar aquí la gratitud merecida por los beneficios reportados a las generaciones que, una tras otra, los vienen disfrutando. Ante el nombre y memoria del Rector Miguel Vicens, deben descubrirse con respeto todos los buenos hijos de Petra.

En 6 de Agosto de 1606, propone el mentado Rector al Jurado le ayude con doscientas libras y transporte de materiales a pie de obra, obligándose a costear también de su parte cuanto reste. El Jurado accede a la propuesta, determinando que de las doscientas libras que ellos giren en dinero y censos de dichas obras, se construyan dos capillas y una clave mayor.= «Die VI mensis Augusti MDCVI... mes »fonch proposat per dit Jurat que el Senyor »Rector Miquel Vicens nos ha fetes offeretes »que li ajudem de doscentes lliures per a »fer feyna a la obra, de la Asglesia que es »de molta necessitat y que li aportem lo »pertret a peu de obra que ell anxie de ter »la resta y per axo mos demana si som de »parer si lis i darem, y per lo de susdit »concell fonch determinat que los Jurats li »donen per paga 200 ₧ a dita obra y ditas »200 ₧ donen y giren a dita hobra de les »que deuran a dita univt. tant de sensals »com de diners y ques fassa ab dites 200 »₧ una clau major ab dues capelles»=

Reunido el Consejo de la villa en el lugar de costumbre el día 8 de Junio de 1607 el jurado Podro Torrens expuso la necesidad que había de construir un par de Capillas en la iglesia parroquial y sabiéndolo algunas personas de la población, se ofrecían espontáneamente a costearlas. El Jurado resolvió acceder a los piadosos deseos de los donantes, dándoles facultad y licen-

cia para construirlas y costearlas, advirtiéndolo empero que, si se trataba de capillas ya empezadas, debían satisfacer el coste de lo edificado en las mismas a juicio de un maestro práctico en el arte y bajo los pactos y condiciones determinadas por el Jurado.

A continuación de la anterior resolución, obra el acta siguiente: «=Die IIII mensis »Novembris MDCVII. Dit die fonch proposat per lo jurat Sebastiá Galmés: Honors »y savi concell: Lo honor Raphel Santandreu mercader de Mallorca y natural de »la pnt. vila de Petra a determinat per bon »amor y charitat que te a la universitat »de dita vila fer edificar en la nostra asglesia una capella de sol a rel a ses propies »costes cumplidament y ab tots los hornaments necessaris aguda primer facultad de »V. M. Sobre la qual proposició foren passats y discorreguts los vots de tots y parer de dits concellers y tots ells nemine »discrepante fonch concedit y donat poder »y facultat a dit m.^c Raphel Santandreu de »fer y edificar una capella en lo lloc y son »trast de dita asglesia que a ell li aparexerá »del modo y torma que de sobre está proposat y no de altre manera.»=

Diez y siete años transcurridos desde 1607 a 1624, sin que en nuestros Archivos obre determinación alguna que haga mención de las obras de nuestro templo parroquial, nos hacen presumir si ellas estuvieron paralizadas a causa de algunas calamidades que azotasen a nuestros mayores, privándoles no sólo de prestar su apoyo a dicha causa, sino que también de subvenir a las necesidades más perentorias.

Además en 1614 dejó de existir para esta vida el memorable Rector Dr. Miguel Vicens, quién tanto había celado la Casa del Señor, dejando el gobierno de la misma a su sobrino y heredero, Dr. Francisco Vicens, quién tal vez tenía que estar consagrado a cuidar más bien de las necesidades de sus agobiados feligreses, que de exigirles su apoyo para la continuación de las obras del templo.

En 9 de septiembre de 1624, vemos que el Jurado contrata con el maestro Antonio Ferrer y sus tres hijos, Juan, Francisco y Vicente, la construcción de tres capillas en la iglesia parroquial y al lado derecho de la misma, dejando una para el portal del templo, emparejando con el otro portal que da al *carrer Major*, y continuando la moldura que guardan las ya construídas. El precio convenido fué de 120 libras por capilla, teniendo que proporcionarle el Jurado to-

dos los materiales y andamios necesarios. A continuación transcribimos la contrata de referencia.

«Die VIII mensis Septembris anno a nat. Dni. MDCXXIII... Nosaltres debaix escrits, jurats de la pnt. v.^a de la vila de Petra tenint poder per les coses debaix scrites ple poder mitjensant determinació de Concell celebrat en la sala alta de dita vila, sots a del mes de □ MDCXXIII, havem donada feyna a fer, ço es una scarada a mtre. Antoni Ferrer picapedrer juntament ab tres fills seus que son Joan Ferrer, Francesch Ferrer y Vicens Ferrer que debaix lo firmarán ab los pactes y condicions com debaix se dirán.

»1.º Es pacta que donen a fer a mtre. Antoni Ferrer y sos fills com dit es la feyna de una scarada a la asglesia, axo es que han de fer a la part de la tramuntana tres capelles comensant junt a la obre ja feta y ha de dexar una capella a compte de feri portal y seguir la mollura qui ja es ab la matexa forma, la qual capella act.¹ de fery portal ha de restar de manera que está lo portal per ahon se entra a la Asglesia de la part del Carre major; les quals tres capelles ha de donar bones y acabades axí com les que ja son fetes ni mes ni manco y fetas les mollures ab ses terrades y paviments.

»2.º Item ha de respallar la dita obra fins a la mitat de les capelles que resta de dites tres los dits picapedrers.

»3.º Es pacte que dits Jurats han de donar a peu de obra tot lo necessari a dits picapedrers par pasar dita obra avant, com es cantons, cals, grave, guix, aigua, la mescla mesclada y no pastada.

»4.º Item. es pacte que dits mestres han de fer a sos costs lo cefereix per tenir aigua donantlos lo pertret.

»5.º Item es pacte que han de donar dits Jurats a dits mestres la escombra dels fonaments de la obra bona y feta y si acás exía algun buit que dits Jurats la hagen de donar igual als fonaments de la obra feta.

»6.º Item es pacte que han de donar dits Jurats a dits mestres tots los llenyams necessaris per pasar avant dita obra, com son gavetas, sindies, cordes, corrioles, civeres y Fuster, quont sia menester.

»7.º Item es pacta ultim que per cada capella donen dits Jurats als dits mestres psr ses mans y feyna de la obra ja mencionada en la squerada, cent vint lliures, acabades que sian ab tota perfectió de la manera que convé y estar dehuen»=

Después de las precedentes obras no aparece otra determinación con respecto al templo, hasta el 27 de Agosto de 1631, cuyo contenido demuestra que las obras estuvieron paralizadas algun tiempo, puesto que el Jurado dispone continuarlas, ante el peligro que corrían por falta de trabazón de unas paredes con otras, y por los perjuicios que venían ocasionando las lluvias y demás elementos destructores de las mismas.

Todo lo que podemos decir con respecto al curso que siguieron las obras en el espacio de tiempo mediado entre 1631 y 1669, se reduce a que el mentado Rector, Dr. Francisco Vicens, continuó algunas de más o menor cuantía y atendió a la conservación de la iglesia vieja, interin pudiese habilitarse la nueva para el culto divino.

Nada, absolutamente nada, aparece en los libros de los archivos que demuestre la continuación de dichas obras, lo cual indica estuvieron largo tiempo paralizadas. Y no es extraño. A la vista tenemos el libro de «Determinacions» del Consejo de la Villa que nos relata minuciosamente la espantosa epidemia que sufrió este pueblo y muchos otros de la Isla en el año 1652, de la que trataremos en su sección correspondiente.

Para justificar la interrupción de las obras entre 1631 y 1652, año del contagio, hemos de hacer constar que el Rector Francisco Vicens falleció en 24 Julio de 1647, sucediéndole en el mando de la parroquia el Dr. don Gabriel Frau. Aquél consagró sus últimos años, a la conservación del piso y tejado de la iglesia vieja, y el segundo, o sea el Sr. Frau, quien gobernó solamente tres años, pasados la mayor parte de ellos en el pueblo de Alaró, en donde falleció victima de enfermedad crónica el 26 Octubre de 1650, atendió más bien al restablecimiento de su quebrantada salud, que al avance de las obras de nuestro templo.

Sucedió al Rector Frau, el Dr. Gabriel Mesquida, quien presenció el contagio mencionado, falleciendo en 1655, tres años después de tan horrible azote. A su muerte le sucede el Dr. D. Gabriel Martorell, quien a los pocos años renunció la parroquia por haber sido nombrado Provisor y Vicario General del Obispado. Estos cambios tan frecuentes de Pastor y Padre que sufrieron nuestros antepasados, junto con el contagio y sus consecuencias, privaron al Jurado y al pueblo de dar curso ascendente a las obras de nuestro tem-

plo, porque se lo impedía su apurada situación.

Llega por fin el momento feliz en que el Rector Dr. Antonio Font y el Jurado resuelven continuar las obras tanto tiempo paralizadas; la siguiente determinación del Consejo lo atestigua:—«A III de 9bre. de »MDLXIX... fonch proposat per lo honor »Ant.ⁱ Santandreu: tots V. M. saben que »lo Sr. Rector Ant.ⁱ Font Pre. de la present »vila ha dit en el pulpít que los honors jurats tenen gust de que se pas avant la »obra del Campanar, que ell se offereix a »pagar la mitat del cost ab tal que la pnt. »vila pag la altre mitat, y axi determinaran »del fahedor. Sobre la qual propositió, dis- »correguts los parers de un en altre, fonch »determinat per tot lo Concell ningu discrepant que se dona ple poder als honors »jurats de pendre dinés dels Clavaris y sempre que dit Señor rector pag per dita obra »100 ^{li} o lo que paguerá, la dita vila pag tant com lo dit Senyor Rector ab tal que »sian elegits dos persones anomenades, »ço es una per dit Sr. Rector y la altre per »dits Jurats, y aquells gasten en dita obra »los dinés que los seran entregats donant »compte y rahó en quina conformitat los »heuran gastats fins y tant sia acabat lo dit »Campanar.—Testes Jaume Riutort y Joan »Pastor».

Las principales obras que se llevaron a cima desde 1669 a 1730, fueron las de la capilla del Rosario y Sagrario que poseemos, lamentando que no sean del gusto arquitectónico del templo. Al benemérito Rector de esta parroquia y sobrino carnal del anterior, Dr. Antonio Riera y Font, cuyas cenizas descansan en la misma capilla desde el 5 diciembre de 1707 en que falleció, se debe la mencionada obra, como también el magnífico órgano que poseemos. Estos monumentos acreditarán siempre a tan buen Pastor de celoso de la gloria de Dios, de la Virgen del Rosario y de la magnificencia de la Casa del Señor.

El 13 de Julio de 1687 se dió comienzo a la fábrica de la mentada capilla, y se cubrió y bendijo en 2 octubre de 1689. Así lo expresa un libro del archivo parroquial como encabezamiento de las cuentas de gastos que en ella se hicieron.—«Comptes »donats per lo R.^d Dr Ant.ⁱ Riera p.^r y »Rector de la Parrochial Igl.^a de la vila de »Petra per haver corregut a son compte la »fábrica de la Capella de N.^a S.^a del Roser »de la pnt. vila que se comensá el 13 Juliol de 1687 y se cobrí y beney al 2 8bre. »1689.»

No debe entenderse, sin embargo que la capilla mentada se concluyese en la forma y ornamentación en que hoy se halla, durante el corto tiempo de que hace mérito la nota anteriormente transcrita. Después de 1689 continuaron en ella otras obras en las que se gastaron cantidades respetables, hasta dejarla completamente digna de guardarse en ella la morada perenne del Dios Humanado.

No nos entretendemos en dar copia detallada de las cuentas y gastos de la capilla del Rosario, que obran en el libro de referencia, por considerarlo aquí innecesario. Unicamente apuntamos como datos principales, que fué construída por el maestro Juan Cabrer por el precio de 528 libras mallorquinas, que el retablo se debe al escultor Bartolomé Ribas, y las verjas al herrero Damián Casas, por el precio de 95 libras. Al tratar de las capillas por separado, hablaremos extensamente de la construcción del órgano, debido también al celo del Rector Riera y Font.

Pasaron algunos años, después de los mencionados ultimamente, continuando paulatinamente las obras da la parroquia. Muere el Dr. Riera y le sucede el Dr. Don Juan Bonafé y Amer, natural de Inca, Rector primeramente de Campos y después de esta villa, hasta 1726 en que falleció. Este benemérito párroco construyó durante su gobierno la pared maestra del portal mayor, frente a la Rectoría, en cuyo cancel quiso ser enterrado al morir, mandando en su testamento ser conducido al sepulcro, *recto trámite* desde la Rectoría. Derribó la iglesia vieja en 1715 y cubrió provisionalmente las bóvedas respectivas a las capillas de las Almas, San José y Baptisterio, con sus colaterales de San Antonio, Santa Bárbara y los Santos Médicos Cosme y Damián. Gastó grandes cantidades de su peculio para las citadas obras, como puede leerse en los libros del Archivo parroquial.

Siguieron aquellas hasta 1730, en cuyo año, como vamos a ver, quedó nuestro templo, aunque no concluído, habilitado para las funciones del culto divino.

Después de haber desaparecido por completo todo el resto de la primitiva iglesia; cuando la grandiosa nave del nuevo templo estuvo abovedada hasta la capilla del Rosario inclusive, o sea la cuarta de las siete por lado de que consta, el Dr. Juan Bautista Gili, que entonces gobernaba la parroquia, pensó bendecirlo y habilitarlo para el culto divino.

Tenemos a la vista el «libro de Depósitos de la Obra pe la Iglesia de Petra» que empieza en 1715, y nos dice por incidencia que nuestro templo fué bendecido el día 15 de Octubre de 1730. «...Mes se li »fa carrech de chatorse quarteras tres barcelles tres aumuts ha importat la acapte »de la obra en lo any corrent mil setcents y trenta. . . . . Dihuen 14 q.^{tes} 3 B.^s 3 al. »—Mes se li admet en carrech de dit Nicolau cent vuytanta set lliures sis sous »deu diners ha importat la oferta del día »de la bendició de la Iglesia en dinés contants còm lo demés fins a trecentes y vint »lliures y dos dinés que importa la oferta »de dit día en polisas, ço es, del M.^d R.^d Sr. »Dr. Guillem Vicens p.^{re} y R.^r de Manacor »cent lliures, del Senyor D. Antoni Garau »y D.ª Biatriu de muller vint y dues lliures »tretse sous y quatre dinés, del Dr. en dret »Juan Sastre, advocat de la vila, deu lliures, »de les quals polises, en haverze cobrat, se »fará carrech als dits Clavaris y ara solament se li fa carrech del diner de contant »als quinze Octubre mil setcents trenta... »Mes se li admet en carrech als denou »9bre. 1730 sis lliures setse sous que son »el valor de vuyt corteres dordi que rebé »dit Nicolau de Guillem Canaves de orde »del honor Gabriel Moragues matgí, de »compte de les cent lliures que en una polisa contra dit Moragues dona a la obra »de la Iglesia el M.^d R.^d Dr. Guillem Vicens »p.^{re} y R.^r de Manacor per la oferta que es »feu als quinze Octubre prap passat dia en »que se banahiy dita Iglesia, dihem . . . . . »6 16 9.

Desde 1730, en que, como hemos visto, se bendijo nuestro templo hasta 1766, aparecen otras obras que fueron, digámoslo así, las que completaron la nave, que mide 50 metros de longitud, 15 de latitud y 21 de altura. Estas obras fueron las siguientes: las bóvedas correspondientes a las capillas de las Almas y San Antonio, San José y Santa Bárbara, el Baptisterio y los Santos Médicos, la construcción del coro y del tejado del templo. exceptuando el de las capillas que acusa muy poco gusto en quien así lo llevó a término. Las bóvedas de que hablamos son obra del Dr. D. Gabriel Serra y Pascual, Rector de ésta durante su gobierno memorable de 1749 a 1768, en que falleció. Las construyó el Maestro Gabriel Pons cobrando por el trabajo de manos la cantidad de 190 libras por cada una: «El concert y »tracto fet ab Mestre Gabriel Pons Picapedrer per fer les voltes de la Iglesia, foren

»a raho de cent noranta lliures per quis »quna de ellas, que, essent ditas bovedas »que havia de fabricar a r^o de 190 16 cinch, »son importe de totes es conforme scriptura del dit tracto . . . . . 950 16.

Después de relatar el libro de fábrica minuciosamente los materiales, andamios, transportes y demás inherentes y de decirnos que los escudos de las claves mayores fueron fabricados por Bernardo Cervera, relata también por menudo cuanto se refiere a la fabricación de las tejas y tejados del templo, como también del embaldosado del mismo. Dichas tejas y ladrillos fueron confeccionadas por los alfareros Antonio Amorós y Jaime Pieras y cocidas en un horno que *exprofeso* se construyó en esta villa.

Seguidamente a las bóvedas, el mismo maestro Pons repicó o estucó el abside y presbiterio, ennegrecido por las humedades, por el precio de 135 libras desde cordón para arriba y el de 20 libras la zona baja, como consta en el indicado libro.

El día 9 de Mayo de 1766, el citado Rector D. Gabriel Serra reunió en la sacristía al Clero parroquial, compuesto entonces de los beneficiados y presbíteros, Rdos. Miguel Homar, Carlos Galmés, Juan Alzamora, Pedro Rullan, Matias Amengual, Miguel Mestre, Antonio Riutort y Guillermo Bauzá, y les habló de la manera siguiente: «Rdi Patres: lo perque he fet convocar a V.^s M.^s »es que conforme no ignoran, ja per la »gracia de Deu nostro Señor se son finalizadas las cinch bógueres de la Iglesia, se »ha repicat el presbiteri, se es cubert y remendat el techo de la Iglesia y axí mateix »se son posades en son estat altres coses; »pero queda en proporcionada la iglesia per »falta del Cor, casa que es de tots nosaltres, per lo que he determinat en donà »principi a la obra del dit Cor, pero en trob »desesperansat en emprende dita obra en »no asistirme la garbosidad de V.^s M.^s per »lo que jo desde luego me oferesch en »contribuir y pagar tots los materials que »se oferirán per dita obra y pens que tendría son efecta la fabrica de dit Cor si la »bizarria de V.^s M.^s se oferís al transport »de tots los dits materials, puis no esent de »esta manera consider imposible dita empresa. A lo que discorreguts los vots de »tots una voce convingueren determinant »desde luego el modo ab que se heurán »de transportar los dits materials, resolent »que dit transport se havia de repartir a »proporció entre els eclesiásfichs, cuydant »cada un a proportio valentse de sos medis fer los viatjes que li espectralian, a que

»los dona el Mt R.^t Sr. Rector les gracies.
»et ita fuit resolutio, en fe de lo qual lo firmo.—Joan Alzamora, Pre. Arct.

Según un recibo firmado por el maestro Gabriel Pons, con fecha 24 Febrero de 1775, la empresa de construir el coro costó la cantidad de 240 libras, incluso la escalera, archivo y retrete de la iglesia. Así se expresa el recibo de referencia.—«Jo abaix »firmat confés haver rebut del R.^t Dr. Gabriel Bestard P.^{re} y Rr. de la vila de Petra »setse lliures nou sous deu diners que de »antemano tenia rebudes segons resulta de »alberans y pólizas fan suma de docentes »trenta lliures ab que queda pagat y satisfet a compliment per la squerada del Cor, »caragol arxiu y lloch comu de la Iglesia »parr.^l de la vila de Petra, la que encareque enas per el preu de 240 li sen llevaren deu lliures per lo que he dextat de fer, »que axí lo ting tractat y convingut ab dit »Rr. y ab esta conformitat me don per satisfet a compliment. Fet avuy als 24 Fabrer 1775 son 16 li 9 d 2 d.—Gabriel Pons.»

A propósito del Coro de que venimos hablando, y como prueba irrecusable de que la iglesia anterior a la actual estaba edificada en el mismo sitio que ésta, transcribimos una determinación del Consejo, fecha 10 Febrero de 1582, que dice así:—«Lo die y any, convocats y ajuntats en la »universitat los honors....., Fonch proposat per lo honor Juan Homar dient: Honors SS. y savi concell: asi vos havem tet »ajuntar per demanarvos com diumenge »prop passat fonch publicat un monetori »que no sia ninguna persona layca quis »gos ni presumesca mentres se celebren los »divinos officis estar per les capelles en lo »traít de les dones, ni gos ni presumesca »muntar a nel Cor so pena de escomunicatio y de cinch sous, per axo vos demanam si serían servits que suplicasem anel »Senyor Bisba que sia servit donar llicentia a qualsevol persona layca ansiana y »casada que puga estar per les capelles y »a nel Cor axí com estavem abans y oir los »divinals officis, ates que estam molt estrets »per la Iglesia esser xica y axó no durará »mes de un any o dos fins que lo cap de »la Iglesia que havem comensat sia acabat, »o si será servit fer mudar los preveres a »nel cor velli baix y los laics que puguen estar en lo Cor ahon cabrán mes de cent »cinquanta persones; y per lo de susdit »concell fonch determinat que lo honor »Arnau Santandreu sindic de la pnt. vila de »de Petra vaje a ciutat y que suplic al

»Il.^m y R.^m Sr. Bisba que sia servit donar »llicencia sense incorriment de la escomunicatio y dels cinch sous com comté lo »dit monetori publicat diumenje prop passat q.^e qualsevol pugue oir los divinos »officis, ço es, misa major y vespres estant »per les dites capelles y a nel cor porque »no caben a la Iglesia per eser xica, fins »mos puguem valer del cap nou de la »Iglesia.

El coro de que trata la anterior determinación, tué demolido juntamente con la iglesia vieja en 1715, y lo confirma el Obispo don Atanasio de Esterripa en su visita pastoral a esta parroquia en 26 Mayo del mismo año, cuando escribe en el libro de Visitas episcopales que obra en nuestro Archivo —«Per trobarse la ruina patent de »la Iglesia vella, no se troba chor, pero tenen los llibres necessaris.»—Desde 1715 a 1775, en que quedó concluido el coro actual, estuvo habilitado para el caso, la llamada hoy Vicaría, sobre la sacristía, como lo confirma la abertura que da al templo, hoy tapiada por sillares.

Continuaron los párrocos completando la obra de nuestro templo, levantando sobre el nivel las gradas del presbiterio, como hicieron los Rectores Dr. Gabriel Bestard, que después fué Rector de Sansellas en donde falleció, y el Dr. D. Juan García Ballester, natural de Campos. La cubierta exterior de las capillas se debe al párroco don Jaime Suau y Soler, natural de Felanitx, de muy mal gusto por cierto, porque priva a nuestro templo de la magnificencia debida y de ostentar la pureza de líneas que lo realza y caracteriza.

En la sección siguiente, nos ocuparemos de las capillas y demás extremos que merecen la atención de ser consignados en el presente estudio.

FRANCISCO TORRENS, Pbro.

Sobre un folleto de Canto llano

Explicación teórico-práctica | del | Canto llano y figurado | con muestra de todas las entonaciones de la salmodia, y un ejemplo de cada tono. | Lo dedica | á todos los aficionados al canto sagrado y | muy particularmente á sus discipulos del | Seminario conciliar de San Pedro, D. Fran.^{co} Oliver Pro. y primicerio de la Santa Iglesia | Año 1847. | Es propiedad del dicho Seminario | de esta ciudad de Palma. Un folleto manuscrito de 35 páginas de 212 X 160 mm.

Con este título ha sido hallado en Manacor un folleto manuscrito, obra de Don Francisco Oliver Pbro., Primicerio de la Santa Iglesia Catedral y Profesor de música en el Seminario de S. Pedro, como se deduce de la dedicatoria, escrito en 1847.

Ciertamente no se trata de una obra de relevante mérito artístico, aunque el suyo tendría en su tiempo, como se desprende del hecho de no ser inferior a otros tratados que de aquel entonces hemos tenido ocasión de ver, ni de un descubrimiento sensacional, si bien a nuestro parecer no deja de tener importancia para la Historia de la música religiosa en Mallorca, dándonos a conocer el bajo nivel en que se hallaba *esta poderosa auxiliar* de la Liturgia en la primera mitad del siglo XIX; nivel de cultura, ciertamente no inferior al de las otras partes, como consta por la Historia general de la música religiosa, por los Tratados entonces publicados y por las desgraciadas Ediciones, aun oficiales, de los libros de coro.

En tres partes está dividido el folleto: en la Primera, después de las nociones generales y necesarias al principiante en música, trata bastante atinadamente, salvas las falsas nociones y desaciertos introducidos en el campo gregoriano a efecto del cromatismo en la música, de los tonos con vistas a la Salmódia, confundiendo en una dos materias, que, si bien están enteramente ligadas entre sí, por ser una la base de la otra, se distinguen completamente. Tal vez esta parte sea la más conforme con las doctrinas aun hoy día seguidas, demostrando una vez más que el campo de la modalidad gregoriana es uno de los menos explorados y cuan limitados son aun nuestros conocimientos sobre ese punto, como confiesa en *Le Nombre musical gregorien* el P. Mocquereau.

En la Segunda parte, la mayor del folleto y que muy bien puede considerarse como la ampliación de la tonalidad, tratada en la primera, después de explicar brevemente el sentido de las palabras teóricas, usadas por los antiguos: signos intervalos, diapente y diatesarón, etc. y expuestas las clases de tonos, modos de formar el diapason, los tonos irregulares (entonces en boga) y dada una breve noticia sobre los tonos trasportados, ilustrándolo todo con ejemplos, pone una curiosa digresión, completamente propia, por lo que he podido ver, sobre cuál debe ser la entonación (initium) del 2.º tono en los cánticos Evangélicos: si igual al 3.º si igual al 8.º o diferente de ambos. El se decide por lo tercero, ya para dar seguridad al organista para conocer el tono, sin necesidad de oír el

«saeculorum» (final del salmo), ya para evitar la confusión, que muchas veces se producía en el coro, «a causa de la general ignorancia de las notas que se cantan, confundiendo los tonos, finalizando los unos en *re* y los otros en *ut* (do).» Ciertamente hay que alabar el fin que con ello se proponía: creía haber hallado un medio de que resultase «agradable uniformidad» en las diversas iglesias, si bien la práctica seguida en la Edición Vaticana es contraria a este parecer y conforme con las ediciones antiguas que, como el mismo confiesa, seguían la misma práctica de la Edición Vaticana.

No quiero pasar en silencio una observación que hace sobre el modo de aplicar la letra a las notas de los libros corales: «Se ha observado, dice, que en casi todos los libros de coro antiguos se encuentra *la letra mal colocada*, mayormente en las notas ligadas.» (Llamaban «notas ligadas» a una serie de grupos neumáticos, cuyo ser individual y mucho más rítmico, desconocían totalmente), y, para subsanar este capital defecto, da una regla, que, aunque no sea la más conforme con la forma clásica y mucho menos aplicable en todos los casos, es sin embargo la más acertada, dadas las corrientes entonces imperantes sobre la cualidad de la sílaba acentuada y muchas veces seguida en la Edición Vaticana.—«Semejante defecto, continúa, puede muy bien corregirse cantando todas las notas sobre la primera sílaba, añadiendo después una nota Breve antes de la última.» (Trátase del caso en que haya una esdrújula que aplicar.) Esta breve observación me da pie para hacer notar, aunque de paso, la gran diferencia de impresión estética y valor práctico que hay entre las Ediciones Vaticana y Solesmense, comparadas con cualesquiera anteriormente publicadas, p. e. la Medicea y la Batisbonense; ediciones que, como muy atinadamente observa el D.º Fr. X. Mathias de Strassburg, eran causa, dada su *inaccesibilidad e incomprensibilidad*, de la falta de unión y perplejidad de los cantores, mientras que el texto musical moderno ofrece a éstos todas las indicaciones melódicas y rítmicas, que facilitan en gran manera su ejecución. ¡Cuánto se ha ganado en este sentido desde la publicación del *Liber usualis* solesmense en 1883!

Pone después un largo capítulo titulado: «De los bemoles y sostenidos en la cantoría» dando, además de una regla general, otra particular para cada tono, ilustrándolo con ejemplos. Descontando lo referente a los sostenidos, intrusión moderna en el canto gregoriano,—para quien fué siempre inaltera-

ble la siguiente ley: *El canto coral no admite ningún accidente musical exceptuando el bemol al si natural, a fin de evitar el tritono*, como hace notar Haberl en su *Magister choralis*;— hay que reconocer que en las reglas que da para la bemolización del *si* está acertado, distinguiendo entre tono y tono y en la relación que entre nota y nota pueda resultar, aplicando atinadamente la regla antes indicada.

En la Tercera parte, la menos importante, limitase a dar nociones generales y rudimentarias de canto figurado.

Pone finalmente una regla de composición musical sobre la nota en que el compositor debe dejar las principales cláusulas en los diversos tonos.

Tal es el folleto que nos ocupa, con el que su Autor no se proponía ciertamente dar un tratado completo de canto, como ingenuamente confiesa al final de la Tercera parte, sino más bien «lo suficiente para que el principiante en música pudiera por sí solo enterarse de las reglas principales que comprende la teoría del canto llano y figurado,... confiando lo demás a la pericia del que le instruya.»

Compárese este pequeño tratado de canto llano o cualquier otro de la misma época, que muy bien podrían llevar el nombre de tratados modales y salmódicos, pues apenas si hallamos en ellos una palabra del ritmo, elemento vital y primordial de toda música, con cualquier, aun el más insignificante método de canto gregoriano publicado en nuestros días, y no digamos con el libro sobre las *Melodias gregorianas* de Dom. Pothier, la monumental *Paleographie musicale* solesmense y el no superado tratado del ritmo *Le Nombre musical gregorien* de Dom. Mocquereau y se verá cuánto se ha adelantado desde el grito restaurador lanzado por Dom. Guéranger y la publicación del *Motu proprio* de 22 de Noviembre de 1903 y cuanto tienen que agradecer el Arte y la Iglesia al inmortal Pío X y a los silenciosos trabajadores de Solesmes.

Sean estas cuatro mal trazadas líneas a la buena memoria y laboriosidad del Rdo. Oliver, pues no poco mérito supone el haber trabajado, a la medida de sus fuerzas, por la causa gregoriana en un tiempo en que las corrientes de novedades todo lo tenían invadido.

BARTOLOMÉ NIGORRA, pro.

Beneficiado Cantor-Maestro
de la Catedral.

Palma, 17 de noviembre de 1916.

CRÓNICA

JANER

Dia 27, la Junta de Govern de la *Societat Arqueològica Iuliana* celebrà sessió i elegí per unanimitat President D. Gabriel Llabrés, Catedràtic de l' Institut de 2.ª Ensenyança d' aquí i Vocals de la mateixa Junta D. Agustí Buades, Oficial de l' Arxiu de Protocols, i D. Anfós Aguiló, germà del nostre inolvidable President D. Estanislau, al cel sia ell i tots los morts, en substitució dels Vocals morts M. I. Mn. Mateu Rotger i l'esmentat D. Estanislau.

— *Revista de Menorca* du: ^{a)} dos articles en defensa de que cal posar el port de Mahó així com amen els avenços de la ciencia militar actual; ^{b)} «Dites de s' Arch de Sant Martí», contestació del Dr. Camps a D. Pere M. Cardona de Mahó.

FEBRER

Dia 5, la mateixa Junta de Govern celebrà sessió de bell nou perque havent somesa l'elecció del novell President a la confirmació del Rdm. senyor Bisbe, segons prevé el Reglament de la nostra Societat, i havent Sa Il·lma. confirmada tal elecció, procedí a publicar-ho i donar possessió del Càrrec a l' elegit; i així ho feu la Junta envers del novell President i dels dos novells Vocals. Tot los sia enhorabona i per molts d' anys, Amèn.

Dia 14, passa d' aquesta vida D. Antoni Puig i Salvá, Mestre de música molt d' anys, digne representant i continuador de la nostra tradició musical. Al cel lo vegem. Amèn.

— *Revista de Menorca*: ^{a)} proposa de mudar el nom de qualques carrers i places de Mahó perque troba que no duen el nom que pertoca; ^{b)} afig qualques noms de peixos de Menorca a la llista que en publicà anys enera; ^{c)} posa tres nous documents de l' anada de l' Almirall Oquendo a Menorca [1637-1638]; ^{d)} el Dr. Camps segueix la seua relació folklòrica menorquina, això és, frases sobre les parts del còs humà, pelegrinatges, piadoses, de pobles i llocs de Menorca, de pobres, poliglotes, relligioses, rics, riquesa, robes, vestuari, semblances, temps, vellesa.

MARÇ

— *Sa Marjal* dedica dos articles, un de Mn. Juan Parera i l' altre del Dr. Camps de Mitjorn Gran, sobre el nom de *Sa-Pobla* que a Madrid han dispost bárbarament que li diguen *La Puebla*. Sostenen els dos articles que dir *La Puebla* és un desbarat i que pertoca posar *Sapobla*. Per nosaltres es evident que cal separar l' article del sustantiu i posar *Sa-Pobla*.

— *La Veu de Mallorca* publica: ^{a)} dia 1 una nota sobre l'estudi de Mr. Prebost dalt *Revue Hispanique* de París sobre *Fra Anselm Turmeda i sa*

conversió a l' Islamisme, fent constar lo lluny d'osques que va Mr. Prebost referent an aqueix famós franciscà mallorquí de la derreria del segle XIV, que apostatà de la nostra fe i deixà escrita una obra contra ella, que encara 's conserva i la lligem els musulmans; i un altre nota sobre l' exposició de pintures d' En Bartomeu Ferrà, el jove, feta a Barcelona a on ha agradat prou; b) dia 8 dedica tres planes a la defensa del *Dret Foral* de Mallorca, copiant un article molt notable que dies abans *La Veu de Catalunya* havia duit del competentíssim juriconsult català En Francesc de P. Maspons i Anglasesell sobre el *Dictamen* de la *Majoria* i el *Vot Particular* de la Comissió Mallorquina, referent a la conservació del nostre Dret, defensant-lo En Maspons magistralment; c) dia 15 torna dedicar altres tres planes a la defensa del *Dret Foral*; d) dia 22 inserta la relació que el diari *Correo de Mallorca* dies abans havia donada de la visita que el juriconsult català En Maspons i Anglasesell feu, quant fonc aquí, an els advocats mallorquins D. Enrich Sureda, D. Josep Socies, D. Marià Canals, expresant la sustancia de lo que aqueis li digueren sobre el nostre Dret Foral; e) dia 29 dedica prop de dues planes a la qüestió del Dret Foral Balear, resumint allò que en deia la gent intesa i els periòdics *La Almudaina*, *La Veu d'Inca*, *El Bien Público* de Mahó, *El Resumen* d'Eivissa, favorables a la conservació de tal Dret.

—*Llevant d' Artà publica*: a) dia 10 «notes folklòriques» d' aquella vila, referents an els sants i festes de janer; segueix la contarella d' allò que li succeí an el rei En Jaume i an els seus en la conquesta del districte d' Artà. b) Dia 24 posa diferents articles per lograr que 's facen a Artà edificis aposta per Escoles i diu que la cosa du camí de capitar bé. Amèn.

La Almudaina publica: a) dia 24 un article de G. Roca Waring que tracta de contestar el que En Juan Estelrich li enflocà dia 14 dalt el mateix diari; b) dia 30, una relació que donà a *La Publicidad* de Barcelona, dies abans, En Maspons i Anglasesell sobre les seues impresions referent a la seua venguda a Mallorca per lo del Dret Foral. c) Dia 31, un article del Sr. Pol sobre *ses Matanses*, a on posa *percha, qual-cu, taiàr, capolàr, llangonisa, rebots, ès rad i matansers per perxa, qualcú, taiar, capolar, llangonissa, rebosts, es rad i matansers*.

—† Dia 22 passa d' aqueix mon a l' altre Don Juan Muntaner, copropietari de *La Almudaina* i de l' imprenta, botiga d' enquadernacions i llibreria d' Amengual i Muntaner. El se 'n duguè una malaltia fulminant, havent rebuts devotament els Sants Sagraments. En Muntaner era una excellent persona en tots conceptes, molt intesa del ram d'estampació i llibreria, i havia col·laborat amb diferents pseudònims dalt el setmanari *La Ro-*

queta en diferents èpoques. El nostre condol més coral a la seua família i que Deu nostre Senyor haja acullida la seua ànima a l' etern descans de la santa Gloria. Amèn.

—† També ens deixà, dia 26, D. Bartomeu Campamar i Perelló, Músic Major que fonc del Retgiment d'Infanteria d'aquí; fomentà ferm els coneixements musicals amb el magatzem de *pianos, armoniums i papers de solfa* que tenia, feia molts d'anys. La llum perpètua lluesca per ell eternament. Amèn!

ABRIL

Sa Marjal du un article sostenint que s' ha d' escriure *Sapobla* i no *Sa-Pobla*. Per fundar-ho retreu un enfilall de *noms de lloc* i *llinatges* de Mallorca que los escriuen confegits amb tot i compondre-se de diferents mots. Lo que falta demostrar que tals noms quedin ben escrits de tal manera. No's troben an el mateix cas els *noms de lloc* que els *llinatges*. Concretant-nos an aquells, puis *Sa-Pobla* ès un *nom de lloc*, si els qui a Catalunya duen l' article *es, sa, ses*, les escriuen confegits, ès que la gent ha deixat de *sentir* tals articles perque ja no s' hi usen en no esser a alguns endrets de la prov de Girona. En canvi tots els *noms de lloc* de Catalunya i de les altres regions d'Espanya i fora d'Espanya que duen els articles *el, los, la, les*, les escriuen generalment separats, com sa pot veure fulletjant el *Nomenclator de España* i les obres de geografia estrangera. I concretant-nos a Mallorca, ¿quant aquí ha escrits negú els noms de lloc que duen article, confegits amb l'article? ¿Per que no escriu el bon collega el seu nom confegit: *Samarjal*? ¿Per que escriu *Sa Marjal*? ¿Qui ha escrit mai a Mallorca, v. gr. *Esrafal, Satorrenova, Sacarrota, Savall, Sacaseta, Sacanova, Calardiaca, Casamitger, Sabarrala, Esrafalpai, Sonfortesa, Savileta, Sourapinya, Espondinca, Esverger, Escoll, Esport, Esrefalpuent*, etc. etc. etc.? ¿Amics de *Sa Marjal*! ¿creis-me! ¿deixau anar aqueixa quimera de *Sapobla*! La relació que donau del talaïot de *Sò'n Clodera* ja mos agrada més.

—*Llevant d' Artà* posa: dia 7, una carta sobre les relacions dels artaners amb els menorquins en temps passat i llavò notes folklòriques d' Artà, referents an el mes de febrer (adagis, coverbos i cançons).

—El *Bolletí del Diccionari* (març, abril i maig) segueix publicant el *Vocabulari del Bestiar Cabrú*; posa llavò un escorcoll sobre els articles personals (En N' Na) dins els *noms de lloc* del Principat, Catalunya Francesa, Reine de Valencia i Andorra, i lavò necrologies de l' Hm, Sr. N' Eusebi Estada, Mn. Bartomeu Molines i Mn. Sebastià Planes, Rector de Felaniix.

—*La Veu de Mallorca publica*: a) Dia 5, un article, *Rápida (1343-1715)*, sostenint l'autor que els mallorquins feren molt bé l'any 1343 d'abandonar

En Jaume III i entregar-se an En Pere IV i que Mallorca hi guanyà molt amb tal feta, i llança en-fobiolats anatemes an En Felip V pel *Decret de Nova-Planta* a Mallorca. Costaria una mica a l'articulista provar que Mallorca guanyàs tant com ell diu abandonant En Jaume III i entregant-se an En Pere IV. De l'història que n'escrigué el nostre immortal Quadrado, se desprèn tot lo contrari; i en sabia d'història de Mallorca En Quadrado. En quant a les conseqüències del *Dret de Nova-Planta*, essent com som inimics jurats del centralisme, hem de dir que el vergonyós i depriment espectacle que l'estat social, polític i administratiu de Mallorca oferia durant bona part dels sigles XVI, XVII i primeria del XVIII, fa menys antipàtic l'acte de En Felip V, que vengué a tancar aquella època, gens anyorable per Mallorca en molts de conceptes. Les institucions polítiques i administratives que arreeonà el *Decret de Nova-Planta*, havien mester no ja *mitges soles*, sino unes *soles senceres* per poder tirar endavant; ho diu massa clar l'estat de la cosa pública i de la societat a Mallorca sobre tot durant el segle XVII. Convé, abans d'escriure d'una cosa, estudiar-la d'aprop.—El mateix dia posa *La Veü* una nota del Dr. Camps sobre el sentit del nom de lloc LLUCH, sostenint que, segons la seua etimologia, vol dir *bosc sagrat*.— b) Dia 12, posa un article folk-lòrich de D. Antoni Pol sobre *amellers i melles*, en mallorquí ben agradós, i llavò un altra article, l'autor del qual expressa alguns conceptes que consideram absolutament inacceptables sobre la rassa ibèrica, la llengua catalana primitiva i la població de Mallorca tot just d'haver conquistada i pacificada la illa el Rei En Jaume.— c) Dia 19, *La Veü* fa una serie d'observacions agudíssimes i de lo més escaients sobre «la cultura mallorquinista del castellanisme disfressat» amb motiu d'un raig de... *inconveniències* que un tal per qual ha etzibades dalt el filisteuíssim diari *La Última Hora* contra l'història de la nostra nissaga, les idees nacionalistes, la dignitat de la nostra llengua catalana i fins contra les *Normes Ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans*, demostrant aqueix bo d'homo una ignorancia històrica d'allò més ferest, suposant que els *llemosins*, els *aragonesos* i els *valencians* vengueren amb el Rei En Jaume I a conquistar Mallorca. *Risum teneatis*.

—Dia 7 arribà a Mallorca l'honorable Prof. Lluís Gauchat, Catedràtic de Filologia Romànica de l'Universitat de Zürich, Director del *Glossari dels Dialectes francesos de la Suïssa Romànica*, autor d'una partida d'obres filològiques i amic nostre estimadíssim; li mostràrem la Seu i el *Museu Arqueològic Diocesà* i l'obsequjàrem lo millor que sabérem. El Professor Gauchat anà a veure les Coves del Drach i feu una eixida a Sóller, tornant-se'n a Barcelona dia 9 hora baixa. Era anat a Barcelona, convidat de l'*Institut d'Estudis Catalans*, a on donà un curs sobre la novella france-

sa del segle XVII; amb tals lliçons feu les delícies dels intellectuals que hi assistiren.

—† Dia 15 entregà l'ànima a Deu Mn. Sebastià Planes, Rector Arxipreste de Felanitx, an els vuitanta i un any de vida i cinquanta tres de Rector; sacerdot exemplar, de gran empena, de sòlida formació esglesiàstica, simpàtic, distingit i un predicador de cap de brot. La llum perpetua llesca per ell eternament, Amèn!

Folk-Lore Balear

Tradicions Populars Mallorquines

CL.

De com St. Vicens Ferrer anà a predicar a Sa-Pobla

Conta la gent vella que, quant St. Vicens anà a predicar a Sa-Pobla, els poblers trobaren que hu feia massa gros, que ponderava massa i los pitjava el cércol fora mida; i ¿que feren ells? L'apedregaren. St. Vicens, com va veure el joc tan mal parat, en lloc de fer un miracle que arrenyonàs i fiblàs de mala manera aquells desenfreïts apedregadors, li envelà cap a Muro. Aquells l'incalsaven apedrega qui apedrega; i com fonc a la partió del terme, se gira an aquells esguerrats i los diu:

—¡O poblers! vos fas a sebre que no tendreu pus pedreny per fer cases! Haureu de anar a cersar-lo a fora terme! ¡No haguéssiu apedregat qui venia de part de Deu a predicar-vos!

St. Vicens s'espità cap a Muro, i els poblers s'en tornaren a ca-seua.

Per això és que a Sa Pobla no hi ha cap pedrera, i per fer cases han d'anar a cercar el pedreny a fora terme, perque apedregaren St. Vicens Ferrer.

¡Bovetjau-hi amb los sants i vos ne dureu l'aumut pel cap!

ANTONI M.ª ALCOVER, pre.

SUMARI

PÁGS.

1. Societat Arqueològica Luliana: Junta General, de P. A. Sanxo	245
2. Templo parroquial de Petra, por Francisco Torrens, Pbro	250
3. Sobre un folleto de Canto llano, por Bartolomé Nigorra, pbro.	256
4. Crònica: Janer, Febrer, Març i Abril	258
5. Folk-lore Balear, de Mn. Antoni M. ^a Alcover, pre.	260